

Στις αρχές του ΙΗ' αιώνα, τρία κράτη θηρία χτιζονταν στη Βόρεια Ευρώπη: Η στραμμένη προς τη Δύση και τον Νότο Πρωσία, η Σουηδία του Καρόλου ΙΒ' που ξεχειλίζει από τη Σκανδιναβία στις χώρες της Βαλτικής και η Ρωσία του Μεγάλου Πέτρου. Σε καθοριστική μάχη στην Πολτάβα της Ουκρανίας, στις 8 Ιουλίου 1709, οι Ρώσοι νίκησαν κατά κράτος τους Σουηδούς. Ο 27χρονος Κάρολος ΙΒ' αναγκάστηκε να περάσει στα εδάφη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας για να γλιτώσει. Η φήμη του είχε προηγηθεί. Και η όλη του παρουσία γοήτευσε τον σουλτάνο Αχμέτ Γ' (1703 - 1730). Τα γεγονότα θα είχαν άμεσο αντίκτυπο στους Έλληνες.

Ο Κάρολος ΙΒ' δεν δυσκολεύτηκε να πείσει τον Αχμέτ να ξεκινήσει πόλεμο κατά της Ρωσίας και της Πολωνίας. Ο Πέτρος εισέβαλε στη Μολδαβία αλλά εγκλωβίστηκε στο Αζόφ, καθώς κινήθηκαν εναντίον του και οι Τάταροι (1711). Το ρωσικό χρυσάφι έπεισε τον Μεγάλο Βεζίρη να προχωρήσει σε υπογραφή ειρήνης, παρά την έντονη αντίδραση του Καρόλου ΙΒ'. Η «συνθήκη του Προύθου» (1711), όμως, ανάτρεψε εκείνη του Κάρλοβιτς (του 1699, βλ. κείμενο «Η συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή και το ανατολικό ζήτημα»), σ' ότι αφορούσε τους Ρώσους που έχασαν το Αζόφ.

Στα 1714, ο Αχμέτ πήρε είδηση ότι οι Βενετσιάνοι υποδαύλιζαν τους Μαυροβούνιους να κινηθούν εναντίον του. Απάντησε με μian εκστρατεία αστραπή: Τους πήρε την Πελοπόννησο και τα εδάφη τους στη Δαλματία, ανατρέποντας τη συνθήκη του Κάρλοβιτς και σε ότι αφορούσε τους Βενετσιάνους. Η Αυστρία διαμαρτυρήθηκε για να πάρει την απάντηση ότι η Οθωμανική αυτοκρατορία δεν αναγνώριζε πια τη συνθήκη αυτή. Η αυστριακή ανταπάντηση ήταν μια εισβολή στη Σερβία (1716). Τα τουρκικά στρατεύματα υποχώρησαν ως την Αδριανούπολη αλλά κινήθηκαν πάλι οι «διαμεσολαβητές» Άγγλοι και Ολλανδοί, αυτή τη φορά υπέρ του σουλτάνου.

Η συνθήκη του Πασάροβιτς (1718), μιας πόλης στη Σερβία, πάνω στον ποταμό Μοράβα, ανάτρεψε και τις υπόλοιπες εδαφικές ρυθμίσεις εκείνης του Κάρλοβιτς, που τελικά δεν είχε ζωή ούτε είκοσι χρόνων: Η Αυστρία πήρε όση από την Ουγγαρία δεν κατείχε, τη Βόρεια Σερβία μαζί με το Βελιγράδι κι όλη τη Δυτική Βλαχία ως τον ποταμό Αλούτα. Στη Βενετία αποδόθηκαν κάποια σημεία της Δαλματίας και της Ηπείρου. Από την ρυθμιστική συνθήκη του Κάρλοβιτς παρέμεινε σε ισχύ μόνο το «δικαίωμα της διαμεσολάβησης», της παρεμβολής δηλαδή οποιουδήποτε τρίτου ισχυρού κράτους ανάμεσα στην Οθωμανική αυτοκρατορία και τον όποιον αντίπαλό της.

Τον Αχμέτ διαδέχτηκε ο Μαχμούτ Α' (1730 - 1754), ενώ στην Ευρώπη λυσομανούσε ο

πόλεμος για τη διαδοχή στην Πολωνία. Ο Γάλλος πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη, Βιλνέβ, πίεζε τον σουλτάνο, στο όνομα της παλιάς τουρκογαλλικής φιλίας, να κινηθεί εναντίον της Ρωσίας. Όταν ο Μαχμούτ το αποφάσισε (1736), ο πόλεμος για τη διαδοχή της Πολωνίας είχε τελειώσει (1735) και οι εμπόλεμοι βρίσκονταν στη διαδικασία ειρήνευσης. Έτσι, οι Ρώσοι απάντησαν με μια νικηφόρα προέλαση προς τον Δούναβη (1736) κι οι Αυστριακοί, αφού δεν μπόρεσαν να επιβάλουν στους εμπολέμους ανακωχή, μπήκαν (1737) στη Νότια Σερβία και στη Βλαχία, ενώ 22.000 Βούλγαροι περνούσαν τον Δούναβη για να βρουν ησυχία στη Βλαχία.

Ξαναμπήκαν στη μέση οι «διαμεσολαβητές» Άγγλοι και Ολλανδοί αλλά, ώσπου να τα βρουν με τους εμπολέμους, οι Τούρκοι περνούσαν στην αντεπίθεση και τσάκιζαν τους Αυστριακούς σε όλα τα μέτωπα, ενώ έχαναν τις μάχες με τους Ρώσους. Στους «διαμεσολαβητές» προστέθηκαν και οι Γάλλοι. Ο Μαχμούτ έβαλε όρο να του επιστραφεί το Βελιγράδι. Αναγκαστικά, οι Αυστριακοί πείστηκαν, ενώ στις διαπραγματεύσεις προσήλθαν και οι Ρώσοι που δεν ήθελαν να συνεχίσουν τον πόλεμο μόνοι. Η συνθήκη του Βελιγραδίου (1739) υποχρέωσε την Αυστρία να παραδώσει όλα τα εδάφη νότια του Δούναβη και του Σαίου, ενώ η Ρωσία δέχτηκε να μη διατηρεί πολεμικό στόλο στον Εύξεινο Πόντο. Ακολούθησαν τριάντα ειρηνικά χρόνια.

Χωρίς το παιδομάζωμα, που είχε καταργηθεί πάνω από μισόν αιώνα πριν, και την βαριά οικονομική καταπίεση, από την οποία απαλλάχτηκαν το 1699, οι Έλληνες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας μπήκαν στον ΙΗ' αιώνα με γοργούς ρυθμούς ανάπτυξης. Εξακολουθούσαν να βρίσκονται στο έλεος της ανεξέλεγκτης εξουσίας αλλά κατάφεραν να φτάσουν σε υψηλά επίπεδα ευημερίας, χωρίς να λείπουν οι ανισότητες. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους λαούς των Βαλκανίων, μορφώνονταν στα σχολεία που υπήρχαν σε κάθε πόλη ή από τους ιερωμένους στα χωριά. Η Μεγάλη Σχολή του Γένους, που λειτουργούσε στην Κωνσταντινούπολη από το 1454, έβγαζε συνεχώς διαπρεπείς λόγιους και παθιασμένους δασκάλους που στελέχωναν τα μικρότερα σχολεία. Τα Ιόνια νησιά είχαν μεταβληθεί σε μορφωτικά κέντρα και η άμεση επαφή των κατοίκων τους με τη Δύση τους έκανε κοινωνούς των πολιτιστικών ρευμάτων. Οι πλούσιοι, οι κοινότητες, το πατριαρχείο και οι ηγεμόνες των παραδουνάβιων περιοχών χρηματοδοτούσαν τα σχολεία, ενώ ελληνικά βιβλία τυπώνονταν στη Δύση. Από το 1627, τυπογραφείο λειτουργούσε και στο πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Και η μόρφωση άνοιξε τον δρόμο για τις κυβερνητικές θέσεις.

Σε λίγο καιρό, οι κύριοι όλων των χριστιανών Τούρκοι παραχωρούσαν μέρος της εξουσίας στους Έλληνες που μπορούσαν να τα βγάλουν πέρα με τη διοίκηση. Λίγοι στην αρχή και σε χαμηλούς βαθμούς της ιεραρχίας, πολλοί στη συνέχεια και σε εμπιστευτικές θέσεις. Οι διεθνείς σχέσεις με τη Δύση απαιτούσαν λεπτούς χειρισμούς που μόνο διπλωμάτες καριέρας μπορούσαν να τους βγάλουν πέρα. Οι Έλληνες αναρριχήθηκαν στις θέσεις του μεγάλου διερμηνέα, ουσιαστικά συμπληρωματικού υπουργού Εξωτερικών, και του διερμηνέα

του στόλου, που ήταν ο πολιτικός διοικητής πλάι στον ναύαρχο. Διερμηνείς, μεταφραστές, γραμματείς στη διοίκηση ήταν θέσεις προσιτές στους Έλληνες, ενώ από το αριστοκρατικό Φανάρι προέρχονταν κατά κύριο λόγο όλοι όσοι προοριζόνταν για τα πατριαρχικά αξιώματα ή για ηγεμόνες στη Βλαχία και τη Μολδαβία.

(τελευταία επεξεργασία, 28.4.2009)